

Grazers,
de grote helpen de kleine

Natuurmonumenten

Nationaal Park
Schiermonnikoog

Grazers brengen kleur en diversiteit

Het is heerlijk uitwaaien en opladen op Schiermonnikoog.

Het mooie Nationaal Park met het breedste strand van Europa, het wad, de kwelders en bloemrijke duinen.

Om deze mooie variatie op het eiland te behouden is hulp nodig. Want, laten we de begroeiing z'n gang gaan, dan krijgen riet, gras, struiken en bomen de overhand, komt de verstuing van de duinen tot stilstand en verdwijnen de bloemrijke duinpannen. Met maaien en plaggen proberen we de dynamiek in de duinen terug te krijgen. Grazers kunnen daarbij helpen en ze zijn ook stiller, mooier en natuurlijker.

Bekende grazers

Schape zijn vertrouwde grazers op Schiermonnikoog. Ze lopen sinds jaar en dag op de waddendijk en in de duinen. Het is een vertrouwd plaatje. Zo ook de grazende koeien en paarden. We kijken pas verbaasd op als we nieuwe, onbekendere dieren tegenkomen. Zoals de in het wild levende runderen met hoorns, lange manen en woeste koppen. Soms kom je ze tegen tijdens je wandeling en kijken ze onverschrokken en doodstil naar je op. Waarom heeft de natuur deze grazers nodig?

Kleine grazers

Van oudsher begrazen konijnen de duinen van Schiermonnikoog. Deze kleine grazers eten een groot gedeelte van de dag gras, kruiden en zaailingen van bomen en struiken. Zo zorgen ze ervoor dat de begroeiing laag blijft en het gras kort. Dat is gunstig voor wilde bloemen, waar insecten op af komen en op die insecten komen weer vogels af.

Zo is bijvoorbeeld de tapuit sterk afhankelijk van het konijn in de duinen. De tapuit broedt in holen – door konijnen gegraven - en vangt insecten in het gras. Die zijn voor de tapuit in dat korte gras zichtbaar en hoorbaar. Zouden de konijnen ontbreken, dan was het gras lang en kan de tapuit zijn voedsel niet meer verzamelen.

Een onbegraasd gebied groeit, mede door een te hoog stikstofgehalte in de lucht en de regen, binnen de kortste keren dicht met struiken, grassen en riet. Die overwoekeren alle andere planten. Totdat er grote, in het wild levende, grazers komen opdagen: die doen zich het hele jaar rond te goed aan de hoge begroeiing en maken het gebied daarmee geschikt voor konijnen en hazen die ander, hoogwaardiger voedsel nodig hebben.

Cynthia Borrás, boswachter op Schiermonnikoog: "Door de konijnenziekte myxomatose waren de konijnen begin deze eeuw bijna uitgestorven. Ook op Schiermonnikoog."

Nut en noodzaak

Schiermonnikoog is door het ontbreken van een grote gezonde konijnenpopulatie de afgelopen decennia overwoekerd door duinriet. Deze scherpe grassoort van een halve meter hoog vergeelt snel en is zodoende weinig voedzaam voor konijnen. Ook het lange, groene gras is niet goed voor konijnen omdat dat door regen en dauw lang nat blijft. Eten ze dat, dan krijgen ze een natte, koude buik, waardoor ze bevattelijker worden voor ziektes. Ze vinden het bovendien eng in dat hoge gras want ze kunnen de vijand niet zien aankomen. Vandaar dat er in dichtbegroeide duinen geen konijnen te zien zijn. Om deze vergrassing met duinriet in de eilander duinen tegen te gaan, zijn er in het wild levende grazers ingezet.

Han Oloff, onderzoeker: „Grazers zijn het allemaal. Grote grazers die de weg vrij maken voor kleine grazers en, niet onbelangrijk, voor planten en insecten.“

Ruimte voor variatie

Zes Sayaguesa runderen maakten in het najaar van 2015 hun opwachting in de duinen van Schiermonnikoog, met de bedoeling de begroeiing terug te dringen waardoor het konijn weer een kans krijgt in de duinen. Want lopen er runderen, paarden en konijnen, dan wordt de begroeiing gevarieerder. Hoe meer planten, hoe meer insecten, weet Oloff en vindt direct twee voorbeelden: “De vlindersoort Oranjetipje leeft op de pinksterbloem en de look-zonder-look. Koolwitjes bestaan bij de gratie van koolsoorten.” Ook noemt hij het belang van de mest van de grazers waardoor er nieuw leven ontstaat voor regenwormen, kevers, torren en spinnen. “Door de aanwezigheid van verschillende soorten grazers neemt de biodiversiteit toe. Bedreigde soorten insecten, planten en vogels keren terug, soorten breiden zich uit en het landschap krijgt weer meer kleur.”

In 1950 waren er veel meer stuivende duinen op het eiland. De nieuwe grazers leveren een bijdrage aan het weer openmaken van de dichtbegroeide duinen en daarmee krijgt de wandelaar meer mogelijkheden om over het eiland te struinen.

Grote grazers maken de weg vrij

Hoogleraar ecologie en natuurbeheer Han Olff, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, weet alles over de rol van grazers en begrazing in de natuur. Tot in detail kan hij uitweiden over het effect van speciale soorten koeien en paarden op schapen en geiten die op hun beurt weer van invloed zijn op konijnen en hazen, die weer zorgen voor nieuw leven in de vorm van orchideeën en vlinders. Als geen ander kan hij de samenhang in de natuur uitleggen.

Kalfjes

Wat de in het wild levende grazers doen is wat anders dan wat gedomesticeerde grazers, zoals melkvee en rijpaarden, in een natuurgebied voor elkaar kunnen krijgen. Het melkvee is niet toegerust om zomer en winter buiten te zijn. Deze koeien zijn al zo lang geselecteerd op eigenschappen die voor de mens handig zijn (bijvoorbeeld meer melk leveren) dat ze hun eigenschappen om in het wild te kunnen leven zijn kwijt geraakt. Zo zijn ze verleerd om zelf af te kalven en kunnen ze niet leven van louter voedsel uit de natuur, omdat ze gewend zijn aan eiwitrijk gras en het bijgevoerde krachtvoer.

Niet alleen fysiek verschillen 'gewone' paarden en koeien van hun 'wilde' soortgenoten. Deze nieuwe grazers leven in een sociaal kuddeverband - met stieren, koeien en kalveren - waardoor ze rustig zijn en zodoende onverschillig naar mensen.

Han Olff: "Ooit kijken we net zo aan tegen de nieuwe grazers in het landschap als tegen de aanwezigheid van de vertrouwde schapen en koeien."

Mix van grazers

Op Schiermonnikoog vind je een mix aan bekende en onbekende grazers, op verschillende plekken, afhankelijk van de begroeiing. Zo lopen op de dijken Texelaarschape van de boeren, in de duinen de Soay schape, op de kwelder het Zwartbonte vee, rijpaarden bij de Westerplas, Sayagueasa's in de duinen ten oosten van de Prins Bernardweg tot in de Groene Glop. Vanaf 2017 lopen er ook Exmoorpony's. Op kwetsbare plekken als het Kapeglop houdt Natuurmonumenten de begroeiing laag door te maaien en te plaggen. In de winter wordt dit gebied door eilander paarden begraaasd.

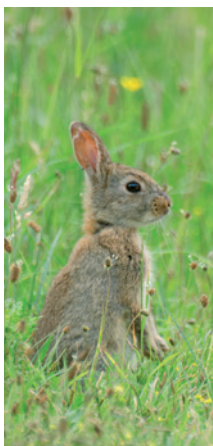
Zwartbonte koe is het vee van de melkveehouders. Boeren op Schiermonnikoog beweiden hun vee van april tot oktober op de kwelder rond de Kobbeduinen. Hun 'droge' koeien en pinken houden daar de begroeiing laag. De jonge koeien zijn soms ondeugend en altijd goedaardig. In de herfst gaan ze terug naar de boerderijen om daar een kalf te krijgen en melk voor ons te produceren.

Exmoorpony stamt af van het wilde paard, is sterk en zodoende zelfredzaam. Is een mooie aanvulling op verschillende runderen door andere wijze van grazen. Zorgt voor kort afgegrasde weiltes door het eten van groene grassen, duinriet, bomen en struiken. Hierdoor blijft het natuurgebied open en kunnen ook konijnen en hazen er hun voedsel vinden. Deze mooie pony's vind je onder andere in natuurgebieden als de Delleboersterheide, de Twijzelmieden, de Ryptsjerksterpolder, de Onlanden en vanaf 2017 ook op Schiermonnikoog.

Sayaguesa rund komt van de Spaanse hoogvlakte waar ze gewend is aan zowel warmte als kou. Maakt een woeste indruk met haar hoorns, maar heeft geen interesse in mensen, sterker: loopt van ze weg. Voorkomt dat natuurgebieden dichtgroeien met bomen en struiken, want snoeit 's winters graag bomen en struiken, zoals de overwoekerende Amerikaanse vogelkers. In het voorjaar eet ze graag van vers riet en in de zomer staat hoofdzakelijk gras op haar menu. Daarnaast zullen de stieren zanderige bronstkuilen gaan creëren. Door de aanwezigheid van de Sayaguesakudde in natuurgebied Planken Wambuis (Veluwe) zijn soorten als de kommavlinde, grauwe klauwier, mestkever, steenanjer, slofhak en duizendguldenkruid teruggekeerd. De verwachting is dat op Schiermonnikoog ook soorten zullen terugkeren door het werk van deze grazers.

Konijn eet gras en delen van planten zoals bladeren en twijgen. 's Winters knaagt hij aan de wortels en basten van bomen en struiken of aan boomtakken. Houdt heidevelden, graslanden en duingebieden open waardoor de vegetatie gevarieerd wordt. Gravende en grazende konijnen houden de duinen letterlijk in beweging. Stuivende duinen brengen dynamiek in het landschap. De konijnen op Schiermonnikoog zie je in grotere aantallen in de gebieden waar het gras door maaien kort wordt gehouden, zoals in de tuinen van huizen en rondom de Westerplas en het Kapeglop. De grote grazers maken de weg vrij voor verdere verspreiding van het grazende konijn over het eiland.

Colofon

Natuurmonumenten
Postbus 9955
1243 ZS 's-Graveland
T (035) 655 99 11
www.natuurmonumenten.nl

Tekst: Marijke Brouwer
Vormgeving: Lotte Rensema,
Sense Visuele Communicatie
Beeld: Natuurmonumenten, Cynthia
Borras, Ilja Zonneveld, Hans Hovens

Wist je dat de Sayaguesa's...

- van oorsprong in Spanje als lastdieren werden gebruikt
- zelfstandig, zonder hulp kunnen kalveren
- goede lopers zijn, die zich veel verplaatsen over het hele duingebied
- ze kleine uiers hebben, waardoor ze zich niet zo snel verwonden
- hoog gras, struiken en jonge bomen eten
- voor verstuing van de duinen zorgen
- in 2015 met z'n zessen van de Planken Wambuis naar Schiermonnikoog zijn verhuisd

Nationaal Park

Om de natuurlijke werking van de duinen te herstellen heeft het Nationaal Park Schiermonnikoog laten onderzoeken welke rol grazers hierin kunnen vervullen. De Sayaguesa runderen en de Exmoorpony's zijn de eerste in het wild levende grote grazers op het eiland. Ze worden nauwlettend in de gaten gehouden om te zien wat hun bijdrage is aan het openmaken van de duinen. Daarnaast is er overleg met eilanders en wandelaars. Op basis van de eerste resultaten wordt bekeken welke dieren een aanvullende rol kunnen gaan spelen. Mogelijk is er een rol weggelegd voor het melkvee van de boeren en voor de Wisent. De Wisent kan van belang zijn omdat hij de enige echte sloper van bomen en struiken is. Hij eet niet alleen het blad, maar ook dikkere takken, twijgen en de bast. Al schurend duwt hij met gemak bomen van wel 15 cm dik omver. En om zijn vacht te verzorgen neemt hij graag een zandbad, waarmee hij open zandige plekken creëert die weer van betekenis zijn voor het herstel van de stuivende duinen.

Natuurbescherming. Sinds 1905.

Natuur is een onuitputtelijke bron van inspiratie en verwondering. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. Want in een dichtbevolkt land is natuur extra kwetsbaar. Daarom beschermt Natuurmonumenten 355 gebieden en waardevolle landschappen met monumentale gebouwen. Overal in Nederland. Voor iedereen. Dat doen we sinds 1905 met steun van vrienden, vrijwilligers, leden en bedrijven. Steun is nodig. Juist nu. Kijk op de website wat u voor de natuur kunt doen.